

К. В. Муравйов, О. В. Субочев, В. В. Токар

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

«Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2012

УДК 347.731.12(477)(075.8)
ББК 67.404(4Укр)62.262я73
М 91

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1/11-8050 від 29.08.2011 р.)*

Рецензенти:

О. Х. Юлдашев – доктор юридичних наук, професор, Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом;

І. Л. Бородін – доктор юридичних наук, професор, Національний авіаційний університет;

І. А. Малютін – кандидат юридичних наук, доцент, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Муравйов, К. В. Правове регулювання ринку цінних паперів. [текст] : навч. посіб. / К. В. Муравйов, О. В. Субочев, В. В. Токар – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 272 с.

ISBN 978-617-673-014-9

У навчальному посібнику представлені нормативно-правові засади ринку цінних паперів в Україні. Особлива увага присвячена інститутам фондового ринку, професійним учасникам та відносинам, що виникають з приводу емісії та обігу цінних паперів.

Аналітична інформація авторами згрупована в два блоки: загальну та особливу частини. У загальній частині представлено три розділи: перший розділ присвячено розгляду поняття ринку цінних паперів та особливостям національного нормативно-правового регулювання, другий – нормативно-правовій характеристиці учасників ринку цінних паперів; третій – урахування ролі у сучасних процесах на фондовому ринку, інституційним інвесторам. Особлива частина складається з двох розділів: у четвертому розділі аналізуються нормативно-правові основи фондової біржі як організатора торгівлі; у п'ятому – інструменти ринку цінних паперів.

Адресується науковим співробітникам, учасникам фондового ринку, викладачам і студентам вищих навчальних закладів юридичного профілю, а також всім, хто цікавиться питаннями розвитку та функціонування фондового ринку.

УДК 347.731.12(477)(075.8)
ББК 67.404(4Укр)62.262я73

ISBN 978-617-673-014-9

© Муравйов К. В., Субочев О. В., Токар В. В., 2012.
© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012.

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ</i>	5
<i>ВСТУП</i>	6

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА «НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ»	8
--	---

Розділ 1. Ринок цінних паперів (фондовий ринок): поняття, особливості національної системи економіко-правового регулювання	8
1.1. Поняття ринку цінних паперів (фондового ринку)	8
1.2. Основні принципи регулювання ринку цінних паперів	12
1.3. Структура та форми державного регулювання ринку цінних паперів	17
1.4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	23
1.5. Контрольно-ревізійна діяльність на ринку цінних паперів	30
1.6. Система санкцій за порушення законодавства про цінні папери	38
1.7. Фінансовий моніторинг на ринку цінних паперів	46
<i>Тести до Розділу 1</i>	58

Розділ 2. Правове регулювання учасників ринку цінних паперів	66
2.1. Емітенти та інвестори в цінні папери	66
2.2. Поняття та види професійної діяльності на ринку цінних паперів	76
2.3. Національна депозитарна система	80
2.4. Ліцензування професійних учасників ринку цінних паперів	89
<i>Тести до Розділу 2</i>	104

Розділ 3. Правове регулювання інституційних інвесторів . . .	108
3.1. Інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди).	108
3.2. Компанія з управління активами	122
3.3. Банківські операції з цінними паперами	126
3.4. Діяльність страхових компаній на ринку цінних паперів	132
3.5. Діяльність недержавних пенсійних фондів на фондовому ринку.	135
<i>Тести до Розділу 3</i>	144
МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА «ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ»	148
Розділ 4. Правове регулювання фондової біржі як організатора торгівлі	148
4.1. Поняття, завдання та функції фондової біржі	148
4.2. Члени фондової біржі та вимоги до них	152
4.3. Лістинг.	153
4.4. Саморегульвні організації на ринку цінних паперів	159
<i>Тести до Розділу 4</i>	169
Розділ 5. Правове регулювання інструментів ринку цінних паперів	172
5.1. Класифікація цінних паперів	172
5.2. Похідні цінні папери	175
5.3. Пайові цінні папери	179
5.4. Боргові цінні папери	182
5.5. Державні цінні папери	184
5.6. Іпотечні цінні папери.	185
5.7. Товаророзпорядчі цінні папери	190
5.8. Державна реєстрація емісії акцій.	196
5.9. Державна реєстрація емісії облігацій	199
<i>Тести до Розділу 5</i>	207
СЛОВНИК	213
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	224
ДОДАТОК	230

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АМКУ** — Антимонопольний комітет України;
АТ — акціонерне товариство;
ВРУ — Верховна Рада України;
ЗУ — Закон України;
ІК — інвестиційна компаній;
ІСІ — інститут спільного інвестування;
ІФ — інвестиційний фонд;
КБ — комерційний банк.
КІФ — корпоративний інвестиційний фонд;
КМУ — Кабінет Міністрів України;
КУА — компанія з управління активами;
НБУ — Національний банк України;
НДС — національна депозитарна система;
НКЦПФР — Національна комісія з цінних паперів та фондово-го ринку;
НПФ — недержавний пенсійний фонд;
ПАТ — публічне акціонерне товариство;
ПІФ — пайовий інвестиційний фонд;
ПКУ — Податковий кодекс України;
ПрАТ — приватне акціонерне товариство;
РЦП — ринок цінних паперів;
СРО — саморегулювна організація;
ФБ — фондова біржа;
ФР — фондовий ринок;
ЦКУ — Цивільний кодекс України;
ЦП — цінний папір (цінні папери).

ВСТУП

Ринок цінних паперів — з'явився в економіці України у процесі формування ринкових відносин й виникнення ринку капіталу. Ринок цінних паперів (фондовий ринок) виконує функцію посередника, приймаючи цінні папери, які пропонуються на публічних торгах, і конвертуючи їх у кошти шляхом продажу.

Ринок цінних паперів — це ефективно функціонуючий організм, що є еволюційним за своєю природою. Розвиток ринку цінних паперів є життєво необхідним для активного зростання національної економіки. Ефективно функціонуючий ринок спрямовує фінансові кошти до тих компаній, які здатні забезпечити їм найбільш продуктивне використання.

Одним із головних напрямків розвитку фондового ринку є розбудова інфраструктури ринку. Це передбачає запровадження стандартів діяльності професійних учасників, більш ефективного регулювання організаторів торгівлі та інституційних інвесторів, підвищення прозорості емітентів, сприяння створенню та функціонуванню саморегулювальних організацій.

Законодавство про цінні папери і фондовий ринок почало складатися з прийняття 18 липня 1991 р. Верховною Радою Закону України «Про цінні папери та фондову біржу». Цей закон став першим вітчизняним законодавчим актом, який юридично закріплював загальні положення регулювання відносин, що складаються на ринку цінних паперів. Він був спрямований на забезпечення умов для цивілізованого й ефективного функціонування ринку, попередження, обмеження і припинення недобросовісних дій, операцій і діяльності суб'єктів, які здійснюють свою діяльність на ринку цінних паперів.

При створенні цього Закону, а також інших нормативних актів, що регулюють фондовий ринок, український законодавець орієнтувався на моделі регулювання ринку цінних паперів, які існують у країнах з розвинутою економікою. Однак, світовий досвід у сфері правового регулювання ринку цінних паперів — це вже результат розвитку сталих, стабільних економік. Його повне перенесення на українську економічну ниву, яка ще тільки розвивається і є нестабільною, не завжди є доцільним.

У той же час, проведення поглиблених економічних і правових реформ в Україні, зробило необхідністю виявлення і осмислення специфіки українського законодавства про фондовий ринок, удосконалення практики його застосування.

Останнім часом з'явилась низка важливих законодавчих актів, що внесли суттєві зміни до системи правового регулювання фондового ринку. Серед них: Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок», Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про іпотечні цінні папери», були внесені зміни до інших законів та нормативних актів, що регулюють діяльність учасників фондового ринку. Все це обумовлює необхідність свіжого погляду на систему правового регулювання ринку цінних паперів в Україні.

Мета даного навчального посібника — надати цілісну оцінку нормативно-правовому регулюванню ринку цінних паперів України на сучасному етапі розвитку. Авторами значна увага присвячена інституційним інвесторам та інструментам ринку цінних паперів.

Завдання навчальної дисципліни «Правове регулювання ринку цінних паперів» полягають у розкритті правової сутності цінних паперів, характеристиці особливостей розміщення та обігу цінних паперів на фондовому ринку; виявленні особливостей нормативно-правового регулювання фондового ринку, характеристиці основних учасників ринку цінних паперів і механізмів взаємодії між ними; розкритті сутності фондової біржі; характеристиці основних угод з цінними паперами, які здійснюються на фондовому ринку.

Логіка викладу передбачає поступове розкриття основних складових ринку цінних паперів, перехід від загальних питань до конкретних інструментів, які використовуються у сучасній практиці. Для кращого засвоєння матеріалу кожний розділ завершується переліком контрольних питань для самоперевірки, а навчальний посібник — термінологічним словником і списком використаних джерел.

За змістом тем навчальний посібник складається із двох модулів. У загальній частині «Нормативно-правові основи ринку цінних паперів» проаналізовано нормативно-правові засади функціонування фондового ринку України, надано правову характеристику учасникам фондового ринку та інституційним інвесторам. Особлива частина «Інфраструктура ринку цінних паперів» присвячена фондовій біржі як організатору торгівлі та інструментам ринку цінних паперів. Структура навчального посібника та перелік питань, які розглядаються, визначені авторами на основі типової програми дисципліни «Правове регулювання ринку цінних паперів» та анкетування слухачів у процесі апробації даного курсу у вищих навчальних закладах юридичного профілю.